

ПСИХОЛОГИЧНИ ТИПОВЕ В РАЗЛИЧНИ ЕТНИЧЕСКИ ОБЩНОСТИ В БЪЛГАРИЯ

Ева Папазова

A brief overview of Carl Jung type theory and MBTI empirical approach, concerning interrelation ethnos-culture-type is presented. The aim of this study is to define and describe the typological preferences of five ethnic groups in Bulgaria – Bulgarians, Turks, Roma, Armenians and Jews. The sample consists of 573 high school students with different ethnic origin. Five SRTT (Self-Selection Ratio Type Table) comparisons are made – between students of each ethnic group and the whole sample. The results show that each ethnic group has its own type preferences and type distribution. Bulgarians and Jews are predominantly N, NT, EP, NF, NP, EN and ENFP. Turks, Armenians and Roma are predominantly S and SJ. Turks and Roma are predominantly J. The results are consistent with the type theory and the relevant studies in the psychological literature.

В психологията индивидуалните различия са обект на особено внимание и научен интерес. Опитите за тяхното изясняване са свързани с идентифицирането на редица фактори и критерии, търсени от изследователите както в дълбок интрадисциплинарен, така и в широк интердисциплинарен аспект.

Въпросите, свързани с различните аспекти на съзнанието и неговата нагласа към света (произтичащи от сблъсъка на индивида със заобикалящата го среда), са обект на изследване от големия швейцарски психиатър и психотерапевт Карл Густав Юнг. През 1921 г. в Цюрих на немски език се появява първото издание на съчинението „Психологични типове“, което се приема за едно от най-забележимите произведения, третиращи психичната феноменология и свързаните с нея индивидуални различия.

След публикуването на теорията за психологичния тип, Юнг изтъква факта, че нейните достойнства не се крият само в чисто теоретичното ѝ значение, а както сам казва: „в психологичната типология си дават среща двама равностойни партньори: теоретикът и практикът“ (Юнг, 1995, с. 21). Екип от американски психолози, майка и дъщеря — Катрин Бригс и Изабел Бригс Майерс, приемат предизвикателството да доразвият и операционализират типологичната теория на Юнг така, че да се реализира нейният

практически потенциал. В резултат на техния дългогодишен труд, продължил цели 53 години, през 1976 г. е публикуван Индикаторът на психологичния тип на Майерс-Бригс (МВТИ) (McCaulley, 1993; Martin, 1997).

Четири дихотомни двойки предпочитания определят основните параметри, около които се групират изследваните лица при попълване на въпросника (Myers et al., 1998; Пенчева, 1999):

— Екстраверсия (Е) — Интроверсия (И) (личностната енергия се насочва навън към хора, предмети и обекти или личностната енергия се насочва към вътрешния свят и се фокусира върху понятия и идеи).

— Усещане (S) — Интуиция (N) (интерес към конкретни факти и сетивна информация; ориентация към настоящето или интерес към абстрактна информация, която се получава чрез прозрение и въображение; ориентация към бъдещето и към възможностите).

— Мислене (Т) — Чувстване (F) (логичен, аналитичен и рационален подход към взимането на решения или ориентиран подход към ценностите и личността).

— Разсъждение (J) — Възприятие (P) (естествен афинитет към организиране, структуриране и планиране или естествен афинитет към нови впечатления, спонтанност и гъвкавост).

В резултат от комбинацията на нагласите (Екстраверсия — Интроверсия) и функциите (Усещане — Интуиция; Мислене — Чувстване) по Юнг и нагласите (Разсъждение — Възприятие), допълнително формулирани по Майерс и Бригс, се обособяват шестнадесет личностни типа или профила. Те се означават чрез т.нар. „формула на типа“, напр. INFP (интровертно Чувстване с екстравертна Интуиция) (Myers et al., 1998; Пенчева, 2000). Формулата на типа носи информация както за преобладаващите личностни предпочитания, така и за вътрешната динамика между функциите и нагласите във всеки един от шестнадесетте типа. Интерпретира се също така, съчетания между функциите, съчетания между нагласите и съчетания нагласа-функция.

Практиците и изследователите, които използват и работят с МВТИ, единодушно признават, че едно от безспорните достойнства на методиката се състои в разбирането и оценяването на индивидуалните личностни възможности, независимо от пол, възраст, раса, семейно положение, политическа и религиозна ориентация, хоби или удовлетвореност от работата. Тези наблюдения инициират идеята за приложението на Индикатора на психологичния тип в различни държави по света. След първия си превод на японски през 1960 г., днес методът може да се похвали с превод на над 24 езика, приложение на всички световни континенти и непрекъснато нарастващ брой межкултурни изследвания, основаващи се на него (Casas, 1993; Williams, Williams, Qisheng & Xumei, 1992).

Специален акцент в теорията на Юнг за типа е разбирането, че моделите на психологичния тип са универсален компонент от човешката природа. До тази хипотеза той достига посредством наблюденията си в различни култури. Межкултурните изследвания с психологичния индикатор МВТИ я доказват. В държавите, където МВТИ е прилаган като метод, данните со-